

Gergely András szegedi familia sarjaként Csongrád megye székhelyéről indult a világba. A szegedi Ságvári gimnáziumban érettségizett. Onnan vezetett útja a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemre, a '90-es években pedig ő lett a Magyar Köztársaság első dél-afrikai nagykövete. Annak idején őt és családját is sokan ismerték. Ezért is eredtünk nyomába: mi van vele? Budai lakásában sikerült találkozni vele.

● Sokak számára nem titok, a Radnóti gimnáziumban osztálytársak voltunk. Így hát tegezhetlek. Hogy is van ez? Radnótiától és a Ságváriban érettségiztél.

– Volt akkor egy KISZ-lap, úgy hívták: Ifjú Kommunista. Szegeden járt tőlük egy újságíró és készített velem és Csúri Károllyal – aki most a JATE osztrák tanszékének vezetője – egy interjút. Mi néhány dolgot kifogásoltunk az iskolával kapcsolatban, példának okául azt, hogy már évek óta nem rendeznek Radnóti-bált. Szóval a nyilatkozat minden volt, csak politikai büncselekmény nem, de hát az igazgató rendkívül nehezményezte, hogy az engedély nélkül nyilatkoztunk. Végül érettségi előtt másfél-két hónappal a Ságvári gimnáziumban kötöttünk ki. Ahová hősökként vonulhattunk be.

● Mindezek után fölvételi vizsga nélkül kerültél be az egyetemre.

– Ezt a tévének köszönhettem, pontosabban a Ki Miben Tudós? vetélkedőnek, amelyben történelemből a döntőbe jutottam, és amely döntő éppen akkor volt, amikor az előbb említett ügy zajlott. Ebből a nézők annyit láthattak, hogy eleinte a névtáblámon a Radnóti, a végén pedig már a Ságvári szerepelt. Szóval második lettem, és így fölvételi nélkül bekerülhettem az egyetemre. Az ELTE-t választottam. '64-ben elkezdtem az egyetemet, '65-ben fölvettem az Eötvös Kollégiumba. Egy tizenöt fős filozófia szak, egy százötven fős Eötvös Kollégium – ez volt az a három közeg, amiben az ember mozogott '64 és '69 között. Különösen a filozófia szak volt érdekes, amire sok kádergyerek járt akkoriban. Olyan emberekkel jártam együtt, mint Haraszti Miklós, Radnóti Sándor, Kolosy Tamás, akiből híres-neves szociológus lett. Vagy kettővel fölöttem járt Kis János, Bence György. De oda járt Révai József fia is, no meg az egyik hallgatóról azt sutogták, hogy Rákosi rokona. Ez nekem, mint vidéki gyereknek természetesen érdekes volt...

● Mindeközben jött a tudomány, mégpedig a reformkori magyar történelem. Miért pont ezt a szakot választottad?

– Nem jártam latinos osztályba, nem tudtam eléggé a nyelvet, így a korábbi korszakok forrásai el voltak zárva előlem. A későbbiek főleg a 20. század pedig már teljesen át volt itatva ideológiával. Így csak a reformkornál kóthettem ki. Nem csak a korszak szépségei miatt, hanem a teljes kutatói szabadság miatt is. Személyes okok is közrejátszottak, mert amikor a kisdoktorimhoz kerestem témát, engem is inspirált Szabad György szemé-

● A szegedi iskolapadtól a pretóriai nagykövetségi székig Afrikában is kötelező a zsakett

A Gergely család

– Anyai ágon majd száz éve vagyunk szegediek – ismerteti a családi krónikát Gergely András. – Anyai nagyapám, Benkő István ugyan Orosházáról indult, de szegedi pedagógus lett. Eötvös-kollégista volt, Kodályval végzett a századelőn, 1908-tól pedig a szegedi Klauzál főreál-gimnázium (a mostani Radnóti) latintanára lett. Ott is dolgozott nyugdíjazásáig, 1943-ig. Még 1910 körül vette meg a Bach-családtól azt az 1883-ban, az árvíz után épült Teleki utcai házat, ahol én is fölöttem.

– Édesapám, Gergely György fogorvos volt, OTI-alkalmazott. A '40-es évek közepén Sopronban éltek anyámmal – magam is ott születtem 1946-ban –, aztán apám megpályázott egy szegedi állást, hogy együtt lehessen a család. 1948-ban került a szegedi rendelőintézetbe, aminek aztán nyugdíjazásáig a vezetője volt. Az pedig csak kerekíti a képet, hogy édesanyám, aki zenekadémiát végzett, a '60-as években a szegedi Radnóti gimnázium ének-zene tanára lett, ahová magam is jártam.

Gergely András most Budapesten él. Két gyermeke van. A 19 éves Anna hamarosan érettségizik, színesnek készül, a 17 éves András az Eötvös gimnázium tanulója.

lye, mint oly sokunkat. Így aztán doktorimat nála és Széchenyiből írtam.

● Az egyetem után az MTA Történettudományi Intézetébe mentél...

– Oda szerencsére akkoriban mindig fölvettem egy fiatalot. És az intézetben akkor éppen nem volt reformkoros kutató. Így aztán rögtön egy nagy föladata kaptam: a tízkötetes Magyarország-történetbe kellett írnom egy fejezetet. Igaz, a kiadvány szerkesztője, a szintén szegedi Mérei Gyula először bizalmatlan volt, de olyan jól sikerült az a munkám, hogy végül azt adhattam be kandidátusnak.

● A hetvenes években jelentek meg első könyveid...

– A Széchenyi-könyvem jelent meg akkor és egy népszerű kötetem A kiegyezés után címmel.

● Aztán ismét az egyetem?

– '76-ban kérdezett meg Szabad György: visszajönnek-e az egyetemre? Mindig vonzott a tanítás, így igent mondtam.

● A '80-as évek eleje: Mozgó Világ. Hogy kerültél oda?

– Ha nem is közelről, de ismertem Kulin Ferencet, akit a lap akkori, '80-as választások kineveztek főszerkesztőnek. Az volt az elképzelése, hogy a polgárpukasztó, mindig sok botrányt okozó szépirodalom helyett a szociográfiai-társadalomtudományi vonulatot erősíti a lapnál. Egy, a nemzeti hagyományokkal foglalkozó rovatra gondolt, amiben történelmi esszéket szeretett

Gergely András: Elmúltak a romantikus idők...

Egy fotó a The Swazi Observer 1994. március 4-i számának címlapjáról. Ezúttal III. Mswati, svázi-föld királya veszi át a nagykövetségi megbízólevelet, Afrikához kétségtelenül illő öltözékben. A királyság különben arról híres, hogy az uralkodónak minden évben meg kell nőszülnie. III. Mswatinak még csak öt felesége van, mivel csak öt esztendeje uralkodik. A papa viszont majdnem negyven feleséggel büszkélkedhetett halála előtt

A pretóriai nagykövetség kertjében. Gergely András nagykövet (jobbról) felesége és a dél-afrikai protokollfőnök társaságában. A zsakett meleg, de kötelező viselet: innen indultak ugyanis de Klerk államfőhöz a megbízólevél-átadási ceremóniára

– Nem, semmiféle ellenségeskedés nem volt tapasztalható. A közös nyomás is összetartotta az embereket.

● Fölmerült-e akkoriban, hogy a liberalizmus ellenségeképpént fog valaha megjelenni?

– Soha. Ilyen jellegű törekvések nem voltak. Akkor ismertem meg például Kéri Kálmán bácsit és a régi rendszer más reprezentánsait, akik úgy tekintettek magukra, mint utolsó, vert mohikánokat. Nem zászlót lobogtattak, azt mondták: én innen jövök, de nem ez a jövő. Tehát még a legidősebb nemzedék részéről sem volt tapasztalható antiliberalis hangulat. És – a liberális szót nem használva – a nyugat-európai polgári demokráciák lebegtek mintaképpen a szemek előtt. És akkoriban nem is gondolt még senki igazán a rendszerváltás lehetőségére. Folytatódó reformokban, lassú, fokozatos nyitásban, a politikai élet liberalizálásában lehetett reménykedni. '85 előtt legalábbis.

● Akkoriban már voltak szamizdatok. Milyen kapcsolataitok voltak a kiadókkal illetve a formálódó ellenzékkel?

– Az volt a koncepciónk, hogy a legális kereteket tárgyítsuk. Így mindazoktól igyekeztünk anyagokat közölni, akik nem szerepeltek tilalmi listán. Például Csoóritól, Bauertől és sokaktól. De a szerkesztőségben ismerkedtem meg Demszkyvel is, mint szamizdatos kiadóval. Amit mi végképp nem vállalhattunk, az a szamizdatokhoz került. Ezt a tojáscsót '83 őszéig folytattam, amikor a hatalom nem tűrte tovább és Kulint menesztették, a szerkesztőség pedig távozott.

● Tehát már a '80-as évek elején találkoztál a későbbi politikai ellenzék képviselőivel. Érezhető volt-e akkoriban valami a későbbi, mai kemény ellentétékből, megosztottságból?

levele, ami '87 őszén a költészet megőrzésének veszélyeire figyelmeztette a honatyákat. Ismeretseim révén aztán többnyire ott voltam az MDF Jurta színházi fórumain, mint ahogyan a '88-as második lakitelki találkozó is, amikor megszületett a lakitelki kiáltvány és a Fórum egyesületté alakult. Az elnökség köré szerveződött meg a tanácsadók laza köre. Mintegy negyvenen voltunk, akik gyakorta összeültünk a teendők megvitatására. Magam is többnyire ott voltam. Szabad György Antall Józsefre emlékezve éppen mostanában írta meg, hogy éppen én javasoltam akkor, hogy rendezzünk március 15-én országos gyűlést, adjunk ott országos, szabatosabb, egy lehetséges párt felé mutató programot. Antall József ezt a javaslatot a magáévá is tetette. Később Antall József elkezdett maga körül egy tanácsadó csapatot szervezni. Tekintettel arra, hogy tudtam nyelveket és ismert is, mint történész kollégát, magam is az MDF külügyi csoportjába kerültem. Így kezdődött az én „külfüges” pályafutásom, mivel akkoriban már nagyon sok beszélgetést folytattunk idelátogató politikusokkal illetve nagykövettel. Így aztán részt vettem a kerekasztal-tárgyalásokon is az erőszak szervezettel foglalkozó bizottságban, amelyben például a Ligát a hozzám hasonlóan botcsinálta „erőszakszakértő”, Jancsó Miklós képviselte.

● A fordulat: 1990...

– A választások, ami után rögtön elmentem fél évre

Hamburgba vendégtanárnak. Mindig naiv voltam ugyanis, mert úgy hittem, hogy a rendszerváltásban bábáskodók vissza fognak vonulni és átadják a terepet az Isten tudja honnan jövő hivatásos politikusoknak. Akkor vissza is utasítottam, hogy hivatásos politikussá váljak. Mondtuk is egymásnak egy kollégával, aki ugyanígy döntött: menekülünk a húsfaszék elől.

● Végül mégis külfüges lettél.

– Amikor '90 nyarának végén hazajöttem, Jenessy Géza megkeresett azzal az ajánlattal, hogy menjek oda dolgozni. '91 januárjától aztán a minisztérium főtitkára lettem, az adminisztratív ügyek tartoztak hozzám, helyettes államtitkári rangban. A többi minisztériummal is nekem kellett kapcsolatot tartanom, így megismerhettem az egész felső államigazgatást csakúgy, mint Antall munkamódszerét.

● Milyen képed alakult ki róla?

– Hihetetlen munkabírású és memóriájú ember volt, aki jól látta a gyenge pontokat. Csakhogy szorításba került. Hiszen a fontos posztok értelemszerűen politikai posztok voltak. Sok gyenge ember került politikusként ezekre, Antall viszont eldöntötte, hogy nem cserélgeti az embereket. A másik oldalról az államigazgatásnak is volt néhány örökös gyenge pontja, amelyeket szintén politikai okokból nem akart túlságosan bolygatni, nehogy kommunistaüldözéssel gyanúsítsák. Végül az összes

ebből fakadó probléma föl-torlódott rá. Hallatlan munkabírásal igyekezett kezelni ezeket a gondokat és mindez valahogyan működött is addig, amíg a betegsége miatt már nem volt képes kézben tartani a dolgokat.

● Közben a te helyzeted is változott. '92-ben kineveztek Dél-Afrikába, a Magyar Köztársaság első nagykövetségé. Hogy történt?

– Már jó ideje kerestek valakit erre a posztra. Antallnak az volt az elképzelése, hogy oda nem küld karrierdiplomatát, mert egy kényes, de értékes terület. Közben valakinek eszébe jutott, hogy egy korábbi holland ösztöndíj jövöltábor tudok hollandusul, ami alkalmassá tesz arra, hogy afrikai nyelv is megtanuljak és így közeli kapcsolatokat építhetnek ki az ottani fehérek többségével is. Igent mondtam. Így kerültem ki '92 őszén. Egy különleges országba, első nagykövetségnek.

● Amikor kint voltál, éppen akkor kezdődtek a nagy dél-afrikai változások...

– Dél-Afrika ugyanúgy demokratizálódott, mint Magyarország. De mégis másképpen, mert ott a fehéreknek volt egy működő demokráciájuk, mellette pedig egy apartheid rendszer, amely elnyomta a feketéket. Éspedig nagyon durván. Valódi rendőrterrorral, ami viszont nálunk nem volt. Mégis, Magyarországhoz hasonlóan tárgyalások útján vitték végbe a demokratikus átalakulást. Ott is volt egy nemzeti kerekasztal a fehérek és a feketék között, ahol megszületett a megállapodás, amit az utolsó fehér parlament végül elfogadott, csakúgy, mint nálunk. Magam végigkísérhettem a folyamatot, hiszen megbízólevelemet de Klerk elnöknek adtam át, amikor pedig eljöttem, Mandelától búcsúztam el. A problémák nagyon is hasonlóak voltak, mint Magyarországon. Például: mi lesz a titkosrendőrséggel, a régi rendszer büneivel, a hivatalnoksággal, milyen lesz az új választójog, mi lesz a kisebbséggel – azaz már a fehérekkel –, az egyházakkal, a vallásszabadsággal, a külkapcsolatokkal stb.? Tehát azt mondhatnám, hogy ismerős terepen mozogtam.

● Aztán hazatértél. 1995 elején.

– A választások után úgy döntöttem, lemondok megbízólevélről. Pedig maradhatna volna, hiszen amikor beadtam a lemondásomat az új külügyminiszternek, kérve, hogy néhány hónapig még maradhassak, lévén hogy kint éppen akkor zajlott le az átalakulás és eközben kínos lett volna eljőnnöm, semmiféle nehézséget nem támasztott. '95 tavaszán jöttem vissza – az egyetemre.

● Tehát újra tanítasz és a történelemmel foglalkozol. A pártokhoz van-e köződ?

– Az MDF-hez nincs, mert onnan a közelmúltban kiléptem. A Magyar Demokrata Néppártot támogatom.

● És a politika?

– Itthon közben kialakult egy profi politikusi gárda, amelyik jól-rosszul, de végzi a dolgát. Elmúltak a romantikus idők, a magamfajta amatőr politikusokra már nincs szükség. Közéleti vágyait pedig kiélheti az ember publikációkkal vagy a mind jobban magukra találó civil szervezetek körében.